

РЕЦЕНЗИЯ

на хабилитационния труд

“Теоретични размисли на един театрален практик”

за заемане на академичната длъжност "Професор"

Кандидат: доц. д-р Велимир Иванов Велев

Рецензент: проф. Божидар Стефанов Манов, д.н.

Няма как да не започна тази отговорна и сериозна рецензия за произвеждането на един нов професор с кратко припомняне (с осемгодишна давност) на първия ми професионален контакт с настоящия кандидат-професор, тогава само докторант без титли и степени, но с оригинално мислене и обещаващо бъдеще. Изненадващо за мен, бях поканен като рецензент на подготвената от младия асистент Велимир Велев дисертация “Интерактивната импровизация и кукленият театър на бъдещето” за получаване на научно-образователна степен "Доктор". Причината за моята изненада тогава бе очевидна: един филмов критик - вярно, с интереси към теорията на все още новите дигитални медии и възможностите на интерактивната комуникация, която те улесняват, бяха донякъде територия от моята научна компетентност. Ала следващата крачка към толкова специфичната зона на кукленото изкуство, при това с допълнителен акцент към неговото потенциално бъдещо развитие, ми изглеждаше твърде непознато и поради това респектиращо. Но пък от друга страна, вече познавах (тогава само като зрител) Вельо и наскоро бях гледал великолепия му авторски спектакъл “Жажда” – също смел, вдъхновен, изграден и изигран като на един дъх. Струва ми се, още тогава усетих, че на сцената се случва театрално *действие* от нестандартен, нерутинен характер, че в сценичната тъмнина играта на водната струя и светлината построяват нещо повече от обичаен, театрално опосредстван спектакъл, който определено иска да общува със зрителите си не само линейно и еднопосочно, а като ги увлече и въвлече в играта, заради огромната радост на артиста да споделя с публиката своите изстрадани, промислени, психологически изградени и технически осъществени съкровени идеи, чувства, послания, импровизации.

Но това бе преди осем години. Както е известно, и тогава, и сега, аз не съм човек от театъра, в смисъл, че не присъствам професионално сред хората в „сценичната кутия“ при създаването или анализа на театралния спектакъл. Но пък съм алтернативния субект/зрител в тъмната зала и като такъв участвам неизменно в театралното представление, особено когато то подчертано търси интерактивна обратна връзка към сцената. А в тази си роля на „скрит участник“ в театралното събитие естествено ангажирам не само пасивното си зрителското присъствие, но и професионалните си сетива, аналитични и оценъчни критерии на скромен труженик в областта на зрелищните изкуства вече повече от 45 години. Впрочем, още в увода на своята книга „Теоретични размисли на един театрален практик“ (2019), представена като хабилитационен труд, авторът доцент доктор Велимир Велев си задава въпроса „Какво е театърът? Какъв трябва да бъде театърът?“ И на тези познати, отдавна „овехтели“ въпроси (както самоиронично ги определя в кавички), сред няколкото възможни отговора от знаменити театрални величия, цитира и думите на големия полски театрален обновител Йежи Гротовски: „Театърът е нещо, което се случва между актьора и зрителя.“ Ето ме тогава и мен, ето къде съм аз! И то тъкмо днес, в дигиталното време на променени технологични комуникации, когато общуването в социума на всекидневието е съществено променено, а пък то неизбежно се отразява и на типа комуникация в зрелищните изкуства. А това дава основания на Велимир Велев смело да заяви (на два пъти) с умишлено преувеличен апломб, че една от емблематичните пиеси на абсурдисткия театър „Плешивата певица“ отдавна вече е реалистична пиеса“ (с.3), а нейният автор „Йожен Йонеско отдавна не е абсурдист“ (с.259). Очевидно хипертрофирана фраза, но парадоксално достоверна заради красивата метафора на същностно променения социум и на новия статут на „старото“ изкуство в него.

Велимир Велев назовава своето съчинение скромно „Теоретични размисли на един театрален практик“. Тази достоверна, но същевременно самовзискателна и непретенциозна формулировка подсказва самокритичното му отношение към своя труд или по-точно неговото подчертано желание да не натрапва на читателя излишни очаквания за фундаментално теоретично съчинение. Ала няма защо да се притеснява или подценява. Та във вековната театрална практика тъкмо много професионалисти от „сценичната кутия“ (т.е. практики, а не теоретици) пишат и публикуват именно такъв тип словесни съчинения, в които систематизират своя богат практически опит, без нарочни теоретични претенции. И много често времето по-късно оценява текстовете им именно като системно организирани, ако не чисто теоретични, то поне методологически построени трудове със свое място на само в личната им практика, а в театралната литература въобще. Достатъчно е да погледнем към

съчиненията на Станиславски и Немирович-Данченко, към текстовете на Райнхард, Пискадор, Брехт, Гротовски, Питър Брук или Лий Страсбург. А какво да кажем за „Хамбургска драматургия“ (1767) на великия Готхолд Ефраим Лесинг! Та неговата вечна книга днес спокойно може да се квалифицира като теоретични разсъждения за театъра, а иначе е нещо като рецензентски бележник на един добросъвестен театрален наблюдател.

Надявам се, при тези думи нашият автор да не се главозамайва (той не е такъв психологически тип), а просто да ги приеме като констативна фактология, отчитайки разбира се, мащабите в оценката на личностите и времето.

Сигурен съм, че Велимир Велев няма да се самовеличае излишно и неуместно, защото не е от хората, които се налагат декларативно в професионалната общност, нито пък се натрапват в медийното и публично пространство. Неговите роли, авторски и режисьорски спектакли, нестандартните му експерименти или опити-етюди, дори остават недостатъчно забелязани, поради това и непълно оценени. Но те безспорно демонстрират овладян професионализъм, концентрирана авторска идея, амбициозна сценична реализация и по този начин открояват качествата му. А упоритата целенасочена работа и конкретните му постижения определено показват зрелост на таланта, осмисляне на собствения театрален опит и потенциал да предложи своя работна концепция върху лично отвоювано му място в нашата театрална практика. Досегашните му творчески търсения и педагогически постижения естествено градират в цялостен (макар и работен) строеж именно в настоящия хабилитационен труд „Теоретични размисли на един театрален практик“. Защото в тези 277 страници те се събират, подреждат, обобщават и извеждат като лично осмислен творчески процес и успешно защитен авторски възглед, наречен от него „Невербалната Одисея“, т.е. театрален език без думи, който търси „седмата посока“ на Вселената (според индианците Лакота) навътре към себе си.

Развивайки през педагогическата си практика, а в книгата и чрез теоретичното систематизиране на този методологически възглед, авторът разумно подрежда в последователна логика етапите и фазите на своята „невербална одисея“, като основателно започва с прехода от пантомимен към невербален синтез (с. 29). После обосновано преминава към категориални обобщения за т. нар. Не-физически театър (с. 34), като в този контекст много обосновано развива методическите етапи на работа с актьора и своите методически принципи. А когато смело декларира „петте елемента, като импровизационен тренировъчен цикъл чрез контакт с нежива материя“, Велимир Велев съвсем основателно

илюстрира и осветява тези разсъждения именно чрез своите спектакли „Жажда“ и „Покаяние“.

И така, без да проследявам детайлно всички стъпки от творческите търсения и педагогическа практика на автора, той достига до смело формулираната „Процесуална методология“ (с. 124), която има амбицията (и успява) да систематизира емпиричния материал, натрупан до този момент в цялостната конструкция на текста.

Тъкмо в този момент всеки има правото и възможността да приема или оспорва авторските идеи и формулировки; да се съгласява или отрича отделни елементи от неговата концепция; да одобрява или отхвърля принципното намерение да бъде поднесена в оформен, но не в застинал и окончателно завършен вид цялостната „теоретична платформа на един театрален практик“. Именно тук виждаме отбелязаната в началото на тази рецензия авторска самовзискателност, самокритичност и ако щете присъща за талантливите хора творческа неувереност, която го кара да назове своите теоретични идеи и методически инструменти само като „размисли на едни театрален практик“. В подобни случаи винаги си припомням пронизателния афоризъм на Волтер, че „съмнението е привилегия на интелгентните и талантливите“. Забележете: не просто присъщо, а дори привилегия! Е, колцина се възползват от тази „привилегия“? Във всички случаи много по-малко от батальоните самоуверени бодряци и занаятчии.

Разбира се, аз съм в определена степен пристрастен към сценичните усилия, опити и постижения на Велимир Велев като актьор, режисьор, педагог. Изкушен съм също така от неговите неспокойни и новаторски търсения както в практиката, така и в теоретичните му разсъждения.

Затова за разлика от мен, навярно някои биха казали, че личният творчески и педагогически опит на доц. д-р Велимир Велев е твърде субективен, персонализиран, затворен в тясно приложно поле и т.н. А как иначе? Та нали става дума именно за лично търсен и самостоятелно намерен сегмент в иначе огромната и вековна сграда на ТЕАТЪРА, към която всеки се стреми да прибави поне още една СВОЯ тухличка в иначе толкова сложната и богата конструкция, дело на поколения театрални „дюлгери“ през отминалите столетия. (Ако не е нахално, припомням думите на гения Пикасо: „Някои търсят, аз намирам!“)

Тук трябва да припомня: в дисертационния си труд „Интерактивната импровизация и кукленият театър на бъдещето“ (НАТФИЗ, 2011) Велимир Велев цитираше свои поетични строфи, импровизирани върху индианска словесна основа, а така достигаше до находчивото,

образно и метафорично, но същевременно точно подзаглавие “Осмата посока на света”, имайки предвид виртуалното интерактивно киберпространство. Сега в своя „Невиждан театър“ като резултат от работата му с незрящи актьори (!) той, парадоксално, достига до някаква все още неформулирана, дори все още небулозна, невидима, но осезаема и възможна нова модификация, нещо като „девета посока“, която „училището за зрение“ предлага в Школата за незрящи актьори. Очевидно, „седмата посока“ (навътре към себе си) в случая е изчерпана, „осмата посока“ на виртуалното интерактивно пространство се оказва недостатъчна. А „Невижданият театър“ като време-пространствено зрелищно изкуство отново търси активна комуникация със зрителите в залата, за да предложи и на тях „ново зрение“, което се изгражда от съучастието с незрящите актьори. Да си припомним отново Готовски: „Театърът е нещо, което се случва между актьора и зрителя.“ Та не е ли точно това, за което говорим? Какво повече да добавим?

И още едно немаловажно качество на хабилитационния труд: книгата е написана с много добър език, литературно издържан, а не сух или банален, както често се случва с някои наукоподобни съчинения. Редовете и страниците са уплътнени с богата подтекстова ерудиция; с точни образни попадения и елегантни езикови фрази; с вътрешни невидими връзки, които обаче (под)съзнанието улавя и разчита. Тези езикови и чисто литературни качества на текста съвсем не са за пропускане или подценяване, защото спомагат решително за пълноценното, доверчиво и ползотворно възприемане на авторските идеи, находки, попадения, откровения и прозрения. Ето само един пример от няколко реда: „Отдавна започналото ‘велико преселение на изразните средства’ понастоящем се превърна в Първоначалния взрив, родил Хаоса. Не мога да знам дали някой ден Хаосът на свой ред ще роди Хармония, но сега, в бурята на зрелищните промени, на хоризонта много ясно изплува, като гигантски силует Невербалният начин на комуникация. Духът на новото време! Като велик хунски вожд той пусна своите ‘племена’ в две генерални посоки: Миграцията на старите театрални и Инвазията на новите дигитални невербални изразни средства.“

* * *

Преди осем години завърших рецензията си за дисертационния труд на кандидат-докторанта Велимир Велев „Интерактивната импровизация и кукленият театър на бъдещето“ с думите: „Идеите в текста са своеобразна авторска платформа за практическото им прилагане както в професионалната работа, така и като методическо помагало в бъдещото обучение на студентите по куклено изкуство. Затова смятам, че е напълно целесъобразно докторантът да опита приложението им в педагогическата си работа в обем и форма, които

техническите условия в НАТФИЗ позволяват.“ За съжаление, това не се осъществи в максималната полезна степен по ред причини. Но сега отново виждам възможност основните идеи на настоящия хабилитационен труд да бъдат поднесени практически, поне в един кратък специализиран модул при обучението на студентите.

В заключение: Оценявам положително хабилитационния труд “Теоретични размисли на един театрален практик” на доц. д-р Велимир Иванов Велев и предлагам на членовете на уважаемото научно жури да гласуват с положителен вот относно кандидатурата му за заемане на академичната длъжност „Професор“.

Гласувам с ДА.

6 септември 2019

Проф. д.н. Божидар Манов